

PSIHLOGIE EDUCAȚIONALĂ

CZU: 159.9:37.015.3

PERCEPȚII ALE ELEVILOR PRIVIND VIOLENȚA ÎN ȘCOALĂ

Ali ABURIA

Universitatea de Stat din Moldova

În contextul standardelor internaționale, violența față de copii reprezintă o încălcare gravă a drepturilor copilului. Convenția europeană cu privire la drepturile copilului stipulează obligația statelor părți de a proteja copilul împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau abuz, fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv abuz sexual (art.19) [1]. În același timp, în pofida existenței cadrului legal internațional și național de prevenire și combatere a acestui flagel, violența în școală este un subiect actual. Dincolo de faptul că subiectul este abordat în multiple studii din perspectivă legală, socială, psihopedagogică, acesta rămâne important în contextul transformărilor sociale și instituționale la nivel național, dar și global. În acest sens, prezentul articol este dedicat percepțiilor elevilor dintr-o școală din sectorul arab din Israel cu referire la violența în școală. În contextul cercetării efectuate, am stabilit existența violenței în școală, cunoașterea slabă a fenomenului bullying-ului, unele diferențe în percepțiile fetelor și băieților asupra violenței în școală, cunoștințe dispersate despre fenomen, dar și necesitatea dezvoltării serviciilor de consiliere școlară.

Cuvinte-cheie: violență în școală, percepții, fete și băieți, diferențe, drepturi, educație de calitate.

PERCEPTIONS OF VIOLENCE IN SCHOOL BY STUDENTS

In the context of international standards, violence against children is a serious violation of children's rights. The Convention on the Rights of the Child stipulates the obligation of States Parties to protect the child against any form of violence, injury or abuse, physical or mental, abandonment or neglect, ill-treatment or exploitation, including sexual abuse (art. 19) [2]. At the same time, despite the existence of the international and national legal framework to prevent and combat this phenomenon, violence in school is a current topic. Apart from the fact that the subject is approached in multiple studies from a legal, social, psycho-pedagogical perspective, it remains important in the context of social and institutional transformations at national and global level. In this respect, this article is devoted to the perceptions of students from an Arab school in Israel with reference to school violence. In the context of the research, we established the existence of school violence, the weak knowledge of bullying phenomenon, some differences between girls and boys in the perceptions of violence in school, knowledge dispersed on the phenomenon, and the need to develop school counseling services.

Keywords: violence in school, perceptions, girls and boys, differences, rights, quality education.

Introducere

Școala reprezintă o microcomunitate, care servește ca un model de societate în general și care ar fi cel mai potrivit loc/mediu în care toți copiii ar putea învăța fără discriminare și violență. Realitatea pentru multe milioane de copii este că școlile (folosite în continuare ca termen generic pentru toate locurile de educație pentru copii) îi expun violenței și, astfel, copiii sunt neglijanți de drepturile lor, inclusiv la educație. Constatările mai multor studii în diferite țări confirmă impactul negativ al violenței asupra capacității copiilor de a frecventa școala, de a învăța în mod eficient pe parcursul perioadei de studii, de a se afla în școală suficient de mult timp pentru a profita de beneficiile educației [3].

În viziunea specialiștilor, acolo unde mediul social și fizic al comunității este ostil, mediul școlar este supus unui risc mai mare de violență. Nivelurile și modelele de violență în școli reflectă adesea nivelurile și modelele

de violență în țări, comunități și familii. Acestea, la rândul lor, reflectă condițiile politice și socioeconomice predominante, atitudinile sociale, tradițiile și valorile culturale, legile și aplicarea lor [4].

În cazul în care este legal, considerat acceptabil și poate chiar lăudabil pentru bărbați de a controla femeile, iar pentru cei bogați sau privilegiați – de a controla pe cei săraci și dezavantajați, pentru părinți – de a controla copiii prin violență și amenințarea cu violența, atunci este probabil să fie legală, considerată acceptabilă și poate chiar lăudabilă atât pentru adulți, cât și pentru copii folosirea metodelor similare în școli [5,6]. Fiind victime, făptași și martori ai violenței, copiii învață că violența este o modalitate acceptabilă pentru cei puternici și agresivi de a obține ce-și doresc de la cei mai slabi sau mai pasivi ori mai pașnici.

De fapt, școlile reprezintă instituții specifice, unde pot fi distruse modelele de violență, oferindu-le copiilor, părinților și comunităților cunoștințele și abilitățile necesare pentru a comunica, negocia și rezolva conflictele în moduri mai constructive. Cu toate acestea, modelele de violență sunt adesea înrădăcinate în cultura școlară, uneori ca o chestiune de politică susținută și promovată de anumite teorii despre dezvoltarea și învățarea copiilor.

Indiferent de faptul dacă sunt comise de adulți sau copii, aproape toate acțiunile de violență din școli reflectă un „curriculum ascuns” care promovează inegalitatea de gen și stereotipurile. De exemplu, băieții abordează greșit masculinitatea și hărțuiesc fetele cu gesturi verbale și fizice care au o tentă sexuală. Pedepsa corporală a băieților este mai frecventă și mai severă decât pedeapsa corporală a fetelor. Agresiunea sexuală din partea profesorilor bărbați și băieți este deseori „justificată” ca fiind „comportamente bărbătești”, în timp ce fetele în acest sens sunt etichetate ca fiind provocatoare.

Mesajele implicite vizează faptul că bărbații ar trebui să fie duri, „macio”, sexual asertivi și pregătiți pentru viață într-o lume dură și violentă, dar femeile ar trebui să fie pasive, docile și nonasertive, în special sexual. Aceste stereotipuri contribuie de multe ori la stabilirea în școli a unui mediu nesigur și incomod pentru fete și sunt proeminente printre motivele pentru care, în unele țări, fetele, în special în perioada adolescenței, sunt mai puțin predispuse să meargă la școală comparativ cu semenii băieți [7, 8].

Abordarea problemei: plan internațional/plan național

Asigurarea accesului la educația de înaltă calitate, incluzivă și echitabilă pentru toți, și promovarea oportunităților de învățare pe întreg parcursul vieții este parte integrantă a Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030. Astfel, Obiectivul de Dezvoltare Durabilă (ODD) 4 are drept scop asigurarea ca toți oamenii, indiferent de sex, vârstă, rasă și origine etnică, precum și persoanele cu handicap, migranți, persoanele indigene, copii și tineri, în special cei aflați în situații vulnerabile, să poată să învețe pe tot parcursul vieții, aceștia urmând să fie ajutați să dobândească cunoștințele și abilitățile necesare pentru a utiliza oportunitățile și participarea deplină în societate [9]. Pentru a face acest lucru, școlile trebuie să asigure un mediu sigur și prietenos pentru fete și băieți, care nu este amenințat și afectat de violență.

În baza studiilor existente constatăm prevalența formelor de violență fizică și psihologică, care se manifestă, de obicei, în paralel. Formele aplicate de cadrele didactice și de ceilalți membri ai colectivelor școlare, cu sau fără aprobarea clară sau tacită a ministerelor educaționale și a altor autorități care supraveghează școlile, includ pedeapsa corporală și alte forme de pedepse sau tratamente crude și umilitoare, violența sexuală și violența în bază de gen, agresiunea.

Studiile sugerează că hărțuirea sexuală a elevilor, în grade diferite de către profesorii înșiși, precum și de către elevi, este comună în întreaga lume și că aceasta poate fi deosebit de comună și extremă în locuri unde prevalează și alte forme de violență în școală [10-12]. Profesorii adesea văd hărțuirea sexuală în rândul studenților (cel mai adesea fete) ca o parte normală a vieții școlare și, prin urmare, o ignoră. În aceste condiții, studenților le este dificil să le raporteze. În Orientul Mijlociu, hărțuirea sexuală a fetelor nu este frecvent raportată, poate pentru că fetele sunt în mod obișnuit separate de băieți în școli sau, poate, și pentru că fetele sunt reticente să vorbească.

Formele de violență comise de copii includ agresiunea, violența sexuală și violența în bază de gen, confruntări între grupările școlare, banditism, inclusiv cu utilizarea armelor. Tehnologia oferă un nou mediu pentru hărțuire prin intermediul Internetului și al telefoanelor mobile și a dat naștere unor noi termeni, cum ar fi „agresiunea cibernetică” (eng. ‘cyber-bully’ and ‘cyber-bullying’).

În Republica Moldova, în primul semestru al anului de studii 2017-2018, angajații din sistemul educațional au identificat peste 4 mii de cazuri de violență asupra copilului, inclusiv violență fizică – 2316 copii; violență

psihologică – 1141; abuz sexual – 17; neglijare – 1260 și exploatare prin muncă – 60 de sesizări, indică datele raportate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al R. Moldova [13].

Un studiu realizat de UNICEF, pe categoria de vârstă 2-14 ani, arată că 7 din 10 copii sunt disciplinați violent, iar circa 60% din aceștia sunt supuși agresiunii psihologice. Ceea ce denotă că agresiunea psihologică este mai des întâlnită decât cea fizică. „În țara noastră, violența psihologică deseori este acceptată ca o metodă constructivă de educare, iar oamenii nici nu conștientizează formele de abuz emoțional și consecințele acestuia asupra dezvoltării psihologice”, consideră Daniela Sâmboteanu, președintele Centrului Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC).

Numărul copiilor și părinților care au curajul să facă cunoscute cazurile de agresiune verbală și fizică, din partea dascălilor din școli și grădinițe, devine tot mai semnificativ, constată asociațiile „Părinți Solidari”, „Credo” și „Vitae”. Asociațiile susțin că rădăcina violenței din partea cadrelor didactice sunt nu doar taxele neoficiale, dar și legile bune care funcționează prost în Moldova. Pe fundalul acestor date ne propunem analiza percepțiilor elevilor din altă regiune, și anume – din Israel.

Rezultate și discuții (studiu realizat în Israel)

La cercetarea percepțiilor elevilor dintr-o școală din sectorul arab din Israel cu referire la violența în școală au participat 60 de elevi, dintre care 30 de fete și 30 de băieți.

La întrebarea cum se simt la școală, răspunsurile au fost următoarele: În pofida existenței unor poziții comune, se atestă unele diferențe (Tab.1): fetele recunoscând că se simt în școală mai bine (52%) comparativ cu băieții (47%), totodată mai mulți băieți (27%) se simt „nu prea bine” în școală comparativ cu fetele (24%).

Tablul 1

Răspunsurile elevilor la întrebarea Cum se simt ei în școală?

Respondenți	Răspunsuri			
	Bine	Nu prea bine	Rău	Nu știu
Băieți	47%	27%	15%	11%
Fete	52%	24%	12%	12%

Cu referire la întrebarea *De ce le place să învețe la școală?*, răspunsurile elevilor au fost următoarele:

- Pentru că au posibilitatea de a învăța în siguranță
- Faptul că fac studii este apreciat în societate
- La ei se dezvoltă autoaprecierea.

Cu referire la întrebarea *De ce copiilor nu le place să învețe la școală?*, răspunsurile au fost următoarele:

- Pentru că sunt supuși tachiării din partea colegilor
- Din cauza exigențelor învățătorilor
- Fiindcă nu sunt internalizate valorile și principiile sociale.

Totodată, cu referire la existența agresiunii în școală, elevii au recunoscut următoarele: 73% au confirmat existența acesteia, 11% – sunt indeciși, 16% – nu știu (Fig.1).

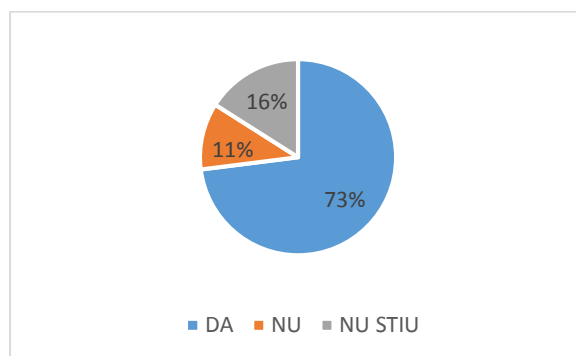


Fig.1. Răspunsurile elevilor cu referire la existența agresiunii în școală.

În cazul răspunsurilor pozitive, a fost identificată sursa violenței (Fig.2):

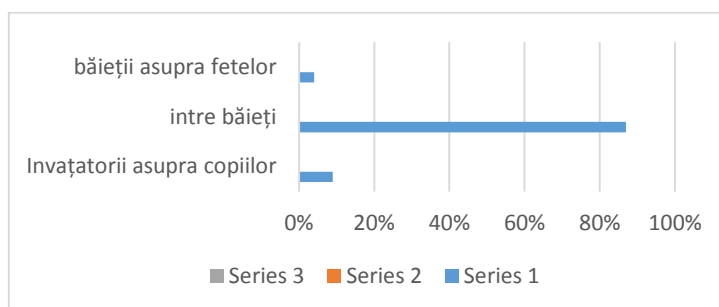


Fig.2. Sursele violenței.

La întrebarea *Ce înseamnă „bullying”? Există el în școala voastră?*, răspunsul a fost următorul: 29% din elevi au recunoscut existența acestuia, 47% nu au recunoscut, 24% nu au putut răspunde.

Cu referire la impactul agresiunii asupra elevilor, constatăm (Tab.2):

Tabelul 2

Consecințe ale agresiunii

Starea	Fete	Băieți
Insatisfacție emoțională	22%	20%
Probleme materiale	8%	6%
Statut social jos	14%	17%
Încălcarea disciplinei școlare	29%	34%
Nu sunt internalizate valorile și principiile sociale	22%	21%
ADHD și hiperactivitate	5%	2%

La întrebarea *Unde se pot adresa după ajutor copiii care sunt agresați în școală?*, răspunsurile sunt următoarele (Tab.3): și fetele, și băieții (fără diferențe semnificative) au cea mai mare încredere în consilier (din afara școlii), în învățători, în psihologul școlar, în directorul școlii.

Totodată, băieții sunt mai predispuși să-și clarifice de sinestatător relațiile, fără implicarea adulților.

Tabelul 3

Persoanele care au acordat ajutor elevilor agresați

Persoanele care l-a acordat	Fetelor	Băieților
Directorul școlii	18%	15%
Învățătorii	28%	29%
Consilierul (din afara școlii)	39%	34%
Psihologul școlar	18%	19%

În baza materialelor prezentate mai sus constatăm următoarele:

✓ Majoritatea elevilor au recunoscut existența agresiunii în școală. Totodată, bullying-ul ca formă de violență nu a fost recunoscut de majoritatea respondenților.

✓ În pofida existenței violenței, fetele în număr mai mare, comparativ cu băieții, au menționat că se simt mai bine în școală.

✓ În calitate de surse ale violenței a fost recunoscută confruntarea între băieți, cu o preponderență semnificativă.

✓ În pofida unor mici diferențe de gen, și fetele, și băieții au indicat în calitate de impact al agresiunii asupra copiilor: încălcarea disciplinei școlare (băieții menționând cel mai frecvent anume acest comportament), internalizarea slabă a valorilor și a principiilor sociale, insatisfacția emoțională ș.a.

✓ Și fetele, și băieții (fără diferențe semnificative) au cea mai mare încredere în consilier (din afara școlii), în învățători, în psihologul școlar, în directorul școlii.

Rezultatele obținute pot sta la baza selectării strategiilor educaționale de prevenire a violenței în școală, a violenței în bază de gen.

Concluzii sau cum ar putea școlile descuraja intimidarea și violența în școală

Conducerea puternică, etosul îngrijirii și politicile clare și consecvente pot reduce incidența și gravitatea violenței în școlile de toate tipurile și chiar pot împiedica acest flagel. Cu regret, în viziunea specialiștilor [14], majoritatea școlilor aplică soluții rapide de rezolvare sau rezolvă problema în mod superficial. Dincolo de încercările de a expulza/elimina făptașii, trebuie să se pună accent pe modificarea comportamentului, în caz contrar va avea loc doar transferarea problemei unei alte școli sau unei alte comunități. Acestea pot include în cursurile formale și non-formale de informare/sensibilizare a studenților materiale antivioleță, astfel încât ele să prevină violența, dar și dezvoltarea/fortificarea competențelor cadrelor didactice. La fel, în calitate de strategie importantă se propune lucrul cu grupurile de elevi (fete și băieți) intru minimalizarea indiferenței, care poate duce la violență.

Referințe:

1. *Convenția europeană cu privire la drepturile copilului.*
2. Ibidem.
3. *United Nations Secretary-General's Study on Violence against Children. Regional Consultation Outcome Reports, 2005.* Available at <http://www.violencestudy.org/r27>
4. *Violence against children in schools and educational settings.* UNICEF, 2006
<https://www.unicef.org/violencestudy/4.%20World%20Report%20on%20Violence%20against%20Children.pdf>
5. LEACH, F et al. An Investigative Study of the Abuse of Girls in African Schools. In: *Education Research Report.* 2003, nr.54. London: Education Department, Department for International Development.
6. WOOD, K., JEWKES, R. Dangerous' Love: Reflections on Violence among Xhosa Township Youth. In: MORRELL, R. (Ed.). *Changing Men in Southern Africa.* London: University of Natal Press, Pietermaritzburg and Zed Press, 2001, p.317-336.
7. *United Nations Secretary-General's Study on Violence against Children, 2005.*
8. WOOD, K. and JEWKES, R. *Op. cit.*
9. *Agenda Dezvoltării Durabile, 2030.*
10. KRUG, E.G et al. (Eds). *World Report on Violence and Health.* Geneva: World Health Organization, 2002.
11. *Save the Children Alliance. 10 Essential Learning Points: Listen and Speak Out against Sexual Abuse of Girls and Boys.* Global Submission by the International Save the Children Alliance to the UN Secretary-General's Study on Violence against Children. Oslo: Save the Children Norway, 2005.
12. WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence. Geneva: World Health Organization, 2005.
13. <https://www.zdg.md/editia-print/social/violenta-in-scoli-contestata-dar-netratata>
14. *Violence against children in schools and educational settings.* UNICEF, 2006
<https://www.unicef.org/violencestudy/4.%20World%20Report%20on%20Violence%20against%20Children.pdf>

Date despre autor:

Ali ABURIA, doctorand, Școala doctorală Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: anegmm@hotmail.com

Prezentat la 24.10.2018